

MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KANITZ ÁGOST.

XI. ÉVF. 125. SZ.

1887. DECEMBER.

MINDEN JOG FENNTARTATIK.

TARTALOM: Előfizetési feltételek. — Két kirándulás Gömörben. RICHTER ALADÁR. — Könyvismertetések: J. SACHS Vorlesungen über Pflanzenphysiologie. 2. neubearbeitete Aufl. GRAF ZU SOLMS-LAUBACH Einleitung in die Paläophytologie vom botanischen Standpunkte. G. BECK Übersicht der bisher bekannten Kryptogamen Niederösterreichs. RABENHORST-LIMPRICHT Kryptogamen-Flora von Deutschland etc. IV. 3—6 Lief. — Tudós társaságok. — Halálözások — Kinevezések. — Utazók.

ELŐFIZETÉSI FELTÉTELEK.

Az évenként tizszer* legalább egy egész íven megjelenő

MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK

XII. ÉVFOLYAMÁNAK

előfizetési ára egy évre három forint, mely összeg bérmentve (postautalvánnyal) küldendő.

Miután a lap árát a legolcsóbbra szabtam, nem nyújthatok könyvtáraknak százalékkedvezményt, de másrészt nem is gátolhatom, hogy náluk tett megrendeléseknél a lap árát felemeljék.

Eddig a hazai növénytan dolgozatokra és munkákra, nem voltam tekintettel, különösen azért, mert azon nézetnek hódoltam, hogy egy év alatt aránylag

* Miután a lap évenként tizszer és nem tizenkétszer jelen meg, tisztelettel kérjük előfizetőinket, mindenkor a lap számait és nem hónapjait szíves figyelembe venni.

keyés jelenik meg és így minden hazai botanikusnak — mert hiszen nem vagyunk oly sokan — kötelessége, azt magának megszerezni és így kiki maga szerezhethet magának azokról kellő tájékozást.

De miután litteraturánk mindinkább terjed és ma már talán nem oly könnyű minden irodalmi terméket számon tartani, a jövő évtől kezdve állandó bibliographiai rovatot akarok a hazai növényteni dolgozatokról és munkákról közölni és azért azon reménynek adok kifejezést, hogy a szerző urak engemet támogatni fognak, hogy az erre vonatkozó rovat nemcsak minél pontosabb legyen, hanem hogy a címet is minél gyorsabban közölhessem.

A lap ügyeire vonatkozó küldeményeket egyenesen hozzám kérem intézni.

Kolozsvárt, 1887. decemberhóban.

KANITZ ÁGOST,
A MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK
szerkesztője és kiadója.

KÉT KIRÁNDULÁS GÖMÖRBEN.

RICHTER ALADÁR.

1885. május 23. s következő napjai alkalmat nyújtottak nekem botanikai kirándulásokra Gömör vármegye azon vadregényes útain, melyeknek környéke legszebb hegyvidékeinkhez tartozik s természeti szépségekben oly gazdag, hogy azt e tekintetben hazánk valódi gyöngyének nevezhetjük. Ez Murány és Garam környéke.

Ez alkalom megragadásával annál is inkább siettem, mert megyénk kivált floristikai tekintetben még sok kívánni valót hagy hátra, jóllehet florájára több munka is vonatkozik, mind ez adatok még sem jöhetnek minden tekintetben számításba. Érdemleges bírálatába nem bocsátkozhatom és ezúttal csupán KANITZ Á.¹ s NEILREICH A.² idézett munkáira

¹ Versuch einer Geschichte der ungarischen Botanik von AUGUST KANITZ; 229, 243.

² Aufzählung der in Ungarn und Slavonien bisher beobachteten Gefäßpflanzen etc. von DR. AUGUST NEILREICH. Geschichtl. Uebers. 9. II. Th. iv. v.

útalok; máskorra tartván azt fel, midőn e megye egyéb helyein tett vizsgálataim eredményét adhatom elő. Jelen feladatom gyanánt két kirándulásom fűvészeti vázolását tűzöm ki magam elé.

A kiindulás Rimaszombatból történt; azon pár perc alatt melyet Likéren a honi ipar egyik legnagyobb gyármányának a vasgyár s sodrony-vaspályának megtekintésére töltöttem, nem kerülhetett ki figyelmemet a *Myosotis palustris* WITH.-től kékelő mocsári rét, valamint az árnyas hegyoldalakon díszlő *Aspidium Filix mas* Sw. f. *crenatum* MILDE csoportjai alá rejtőző *Asarum europaeum* L. A sziklák körül itt-ott lengedez a *Luzula albida* DC., *Arabis arenosa* Scop. melyeknek hasadékait az e megyében általában elterjedt *Asplenium Trichomanes* HUDS. zöld lombjai töltik be, míg a fenyvek árnyaiban az *Oxalis Acetosella* L. bólingatá szerény virágait. *Luzula campestris* DC., *Ajuga genevensis* L., *Silene inflata* Sm., *Ranunculus Ficaria* L., *Stellaria Holostea* L., *Draba verna* L., *Lathraea Squamaria* L., hegyipatakok körül: *Cardamine multicaulis* HOPPE (*C. hirsuta* L.) s *Anemone nemorosa* L. képezik a tavaszi flora díszeit.

Rövid itt időzés után a vonat füttye Tiszólcra szólított.

Itt eltévedve találtam a folyó partjain *Geranium phaeum* L. néhány példányát, a savanyúvíz-forrásnál *Veronica Becabungia* L.-t. Útitervünk nem engedé meg a hosszabb tartózkodást, így május 24. felviradó hajnala útra buzdított, hogy még az nap Murány, úgy történelmi mint költészeti nevezetességű várába felmehessünk.

Regényes vidéken keresztül vivő útunkat sok egyéb között *Crataegus monogyna* JACQ., *Euphorbia amygdaloides* L., *E. Esula* L., *Onobrychis sativa* LAM., *Gnaphalium dioicum* L., *Bellis perennis* L. szegélyezte; a vadvizes réteken *Pedicularis palustris* L. vert állandó tanyát.

Miután Murányt elértük, azonnal megindultunk a vár felé (3973 l. Greiner; 938 m. tábork. térk.). A várhegy oldalán *Vincetoxicum vulgare* SCHULT., *Myosotis palustris* WITH., *Chrysosplenium alternifolium* L.-n kívül a bár kissé meredek, de különben kényelmes hegyiútat a következők díszítették: *Lonicera Xylosteum* L., hatalmas *Acer Pseudoplatanus*-ok teljes virágzásban; *Spiraea crenata* L., *Valeriana tripteris* L., *Aquilegia vulgaris* L., *Fagus sylvatica* L. alatt, melynek törzseit a *Lecidella enteroleuca* (ACH.) tarkázta, *Orchis militaris* L., *Neottia nidus avis* RICH., a sűrűségekben mélyen

elrejtőző *Corallorrhiza innata* R. Br. melynek halvány sárgászöld termete alig különböztethető meg a bükk lehullt száraz leveleitől. Feljebb egy forrás körül a *Lunaria rediviva* L. árasztja kellemes illatát, ittt találjuk a *Scrophularia vernalis* L., *Thlaspi alpestre* L., *Melittis Melissophyllum* L., *Myosotis variabilis* ANGELIS var. *staminibus inclusis* (*M. montana* BESS.) *Prunella vulgaris* L., *Lamium album* L., *Cineraria aurantiaca* HOPPE, *Ranunculus lanuginosus* L. rajait. A fehér mészsziklák már távol feltűnő ékességei: *Bellidiastrum Micheli* CASS., *Cystopteris fragilis* BERNE, *Santhrisiaefolia* KOCH és *γ cynapifolium* KOCH, *Asplenium Trichomanes* HUDS., *Arabis arenosa* SCOP., *Genista pilosa* L., *Calamintha alpina* LAM. s WAHLENBERG érdekes *Cytisus ciliatus*.

A kerülői lakban kipihenve fáradalmainkat a rövid félóráig tartó eső nem nagyon zavart bennünket: tovább haladtunk a vár felé, melynek kapuját *Ribes rubrum* L. var. *sylvestre* KOCH, *R. Grossularia* L. *α glanduloso-setosum* KOCH vette körül hirdetve az idők mulandóságát. A vár térségei valóságos kertekhez hasonlítottak: *Primula officinalis* SCOP., *P. elatior* JACQ., *Cortusa Matthioli* L. (Gömörben SCHOTT pelyhesedő alakja jó elő), *Pirus Malus* L. *Padus Malaleb* L., *Sestertia caerulea* ARD., *Polygala amara* L. *α grandiflora* HAZSL., *Acer platanoides* L., *Sorbus Aria* CRANTZ, *Larix europaea* DC., *Orobus vernus* L., *Anthyllis Vulneraria* L., s a bokrok galyait összekúsáló *Atragene alpina* L. Az impozáns meredek sziklafalakon: *Primula Auricula* L., *Anemone grandis* WENDER., *Cotoneaster vulgaris* LINDL., *Asplenium Ruta muraria* L., *Daphne Cneorum* (Cigányka) a Murányi sziklák féltett kincse, eddig csak e helyről volt ismeretes Gömörben. Boldog. KALCHBRENNER szóbeli közlése szerint azonban a Zlatna-dolina m. is előfordul) *Saxifraga adscendens* L. árnyas oldalain *Distichium capillaceum* Br. et SCH., *Funaria hygrometrica* HEDW. száraz részein *Anomodon viticulosus* Br. et SCH.

A hanyatló nap már végső sugarait küldé, midőn éjjeli szállásunkra visszatértünk.

Következő nap reggelén Murány-Huttán, Vereskőn s Telgárton keresztül a „Stracenai völgybe“ utaztunk. Mur.-Huttáig csaknem kizárólag bükkerdők terülnek el itt-ott vegyülve más fanemekkel, hol az *Aquilegia vulgaris* L.-n kívül nem éppen ritka, sőt mondhatni az erdei flora ubiquistái, a már említett *Oxalis Acetosella* L., *Chrysosplenium alternifolium* L., *Asperula odorata* L., *Actaea spicata* L., *Valeriana tripteris* L., *Phegopteris Dryopteris* FEE, *Lonicera Xylosteum* L., *Atragene alpina* L.

Murány-Hutta szélességétől már fenyők uralják Gümör északi részét *Abies excelsa* DC., *A. pectinata* DC., *Larix europaea* DC. folytonos erdőket képezve a Királyhegy környékéig. Egy-egy fenyő árnyában ritkán mutatkozott a *Cephalanthera ensifolia* RICH. fehér virágaival éles ellentétben a fenyvesek örökzöld lombjaival. Alig haladtunk át a lomberdők e határvonalán, már is mindinkább érezhetőbbé vált a Királyhegynek a légmérsékletre s így a vegetációra való állandó befolyása; Rimaszombatban a gyümölcsfák teljes virágzásban, Murányban bimbói fakadtak, Pusztá-Polón úgy a fűzeknek mint a többi lombfáknak még csak rügyei feslettek. Ily klimatologiai viszonyok okozzák azt, hogy Garam környékén a gyümölcsfák gyümölcsöt nem érlelnek s búzát egyáltalában nem termesztenek.

Hol a fenyvesek meg-megszakadoznak forrásoknak engedve nagyobb tért, ily tisztásokat a *Soldanella montana* W. kék színezetű szőnyegével borította. Veresköt elhagyva a Garam nyílt völgyébe érünk, melynek jobb oldalán húzódik az „Alacsony Tátrához“ tartozó hegység, mely a Vág és a Garam völgyei között a Sztareci hágótól kezdve a Vernári völgyelégig húzódik, élén a 6144 láb magas Királyhegygyel; végig tekintve e hatalmas hegyláncon, tekintetünk a horizont végpontján álló Gyömbér-Prassiva havasokon akad meg. Mindenesetre megyénk legérdekesebb részét képezik a „Gömöri havasok“ és a Garam forrás környéke, melyre turistikai s talán még balneologiai szempontból is szép jövő vár.

Telgárt körül egész réteket borít a *Primula farinosa* L., *Orchis maculata* L., az emelkedettebb s kevéské nedves helyeken *Anemone alpina* L., a gyéribben előforduló *Gentiana verna* L. Pusztá-Polón *Alchemilla vulgaris* L. β *subsericea* KOCH. A Garamot elhagyva a Göllnitzhez érünk, melynek partjain a *Petasites officinalis* MÖNCH buján tenyész.

Egy szökőkút magasra törő vízugara hirdeté megérkezésünket azon helyre, hová annyi ezren sietnek azon célból, hogy meglátogassák hazánk világhírű remekét, a Dobsinai jégbarlangot, melynek bejáratánál egész otthonosnak érzi magát a barlang torkából eredő hidegben a *Soldanella alpina* L. A Stracenai völgyben vagyunk, melynek természetalkotta remekei a Titanok harcára emlékeztetnek, tele dobálva sziklaóriásokkal. Az egész völgy díszlett a *Primuláktól* — *P. elatior* JACQ., *P. farinosa* L., *Dentaria glandulosa* WK., *Oxalis Acetosella* L., *Mercurialis perennis* L., *Anemone grandis* WENDER., Ho-

mogyne alpina Cass., *Sorbus Aucuparia* L., *Gnaphalium dioicum* L., *Atragene alpina* L., *Aquilegia vulgaris* L., *Geum rivale* L., *Vaccinium Myrtillus* L.

Május 25. emlékekben gazdagon sélvezettel eltelve útaztunk vissza Dobsinától Rimaszombatba. A gyorsan robogó vonat ablakaiból a következőket jegyezhettem fel: *Orchis maculata* L., *Pedicularis palustris* L., *Lychnis Viscaria* L., *Ranunculus repens* L., *Leucanthemum vulgare* LAM., *Onobrychis sativa* LAM., *Eriophorumok* s *Campanulák* társaságában. *Rhinanthus Crista galli* L. egész rajokban a gazdák nem nagy örömére Gömör-Panyit körül. Pelsőc Gömörmegye gyüleseinek egykori székhelye szomorú benyomást gyakorol, látva azon oktalan erdőpusztítást, mely ma már környékét nagy részben kietlenné s kopárrá tévé a mosolygó Sajó-völgy nem méltó díszére.

E vidék florájának érdekessége arra birt, hogy bővebben kiterjeszkedve másodszer is meglátogassam Gömör északi hegyvidékeit. Erre nézve július havát választottam s 12-én először Tiszole egyik kitűnő hegyére a „Trsztye“-re (Trstje 3519 l. Δ 1117 m. k. tb. t. szer) rándúltam. (Mellőzöm a vidék nevezetesen az illető hegyek hosszas leírását, mert más oldalról különben is ismeretes.)

A Tiszolciak kedves mulatóhelye Duhovo erdőig nagybárára kenderültetvények hullámoztak; szélein *Anthemis tinctoria* L., *Mentha candicans* CRANTZ, *Linaria vulgaris* MILL., *Lappula tomentosa* LAM., *Plantago maior* L., *media* L. és *lanceolata* L., *Prunella vulgaris* L., *Salvia verticillata* L., *Erysimum odoratum* EHRH., a vetések között *Delphinium Consolida* L., *Agrostemma Githago* L., *Medicago sativa* L., *Coronilla varia* L., *Lotus corniculatus* L., *Chamaemelum inodorum* VISIANI, *Viola tricolor* L. β *arvensis* KOCH stb. Az erdő szélét egy hegyi patak locsolá, melynek vizében *Veronica Beccabunga* L. buja példányai úszkáltak; mogyoró, gyertyán, nyír által alkotott ligetekben *Epilobium angustifolium* L., *Impatiens Noli tangere* L., *Stellaria graminea* L., sövényeken *Cucubalus bacciferus* L. Hol a napnak sugarai nagyobb tért világíthattak meg, ott: *Teucrium Chamaedrys* L., *Lactuca muralis* GÄRTN., *Genista tinctoria* L., *Achillea Millefolium* (floribus roseis) L., *Thymus Chamaedrys* FR., *Hypericum perforatum* L.

A magasakban fekvő „Friglyovovrch“ *Abies pinctinata* DC. erdőiben *Maianthemum bifolium* DC. (fruct.), *Equisetum sylvaticum* L. var. *capillare* HOFFM., árnyas erdők alakja ez ren-

desen, míg szabad, nyílt helyeken, p. o. Zlatnó (Garam) vízes rétein a typicus *E. sylvaticum* L. nő, mint a *Gladiolus imbricatus* L. kísérője. *Phegopteris polypodioides* FÉE, *Spiraea denudata* HAYNE, a buja hegyi-réteken: *Gymnadenia conopsea* R.Br., *Eriophorum angustifolium* ROTH, *Digitalis grandiflora* LAM. var. *acutiflora* KOCH, *Tormentilla erecta* L., *Origanum vulgare* L., *Agrostis vulgare* WITH., *Listera ovata* R.Br., *Juncus lamprocarpus* EHRH., *Avena tenuis* MÖMCH?, *Dianthus Carthusianorum* L., ez utóbbi szegfű a legelterjedtebb növény azok között, melyek a különféle talaj- és égalji viszonyokhoz alkalmazkodni képesek; 1300—1400 m. magasságú hegyek tetőin Gömörben általában fellelhetők.

A Ladova-vrch (824 m. tb. k. térk. szer.) növényzete közül kiemelendő a már említetteken kívül: *Campanula patula* L., *C. persicifolia* L., *Polygonatum verticillatum* MÖMCH, *Senecio Jacobaea* L., *S. Fuchsii* GMEL., *Orchis globosa* L., *Alchemilla vulgaris* L. β *subsericea* KOCH, *Chenopodium Bonus Henricus* L., *Veratrum Lobelianum* BERNH., *Cirsium Erisithales* SCOP., *Centaurea Jacea* L. β *pratensis* KOCH, *Viola saxatilis* SCHM., *Aira caespitosa* L., *Festuca pratensis* HUDS., *F. rubra* L., *Agrostis stolonifera* L., *Phyteuma spicatum* L., *Calluna vulgaris* SALISB. Az erdők árnyas szikláin: *Dicranum longifolium* HEDW.

A „Gondzsüno“ sűrű bükkerdőiben elvétve jönnek mohlepte sziklatömbök elő, melyeken némi humus tartja fenn a következőket: *Polypodium vulgare* L. f. *commune* MILDE, *Cystopteris fragilis* BERNH. β *anthriscifolia* KOCH és γ *cynapifolia* KOCH (Ez utóbbi két alakra megjegyzem, hogy nem csak általánosan elterjedt, hanem gyakran ugyan azon a tőn is előfordúl, mely eset — ismerve a *Cystopterisek* alakváltozatosságát — nagyon természetes. Ezért részemről egyelőre KOCH e — más-különbén tisztán felismerhető — két alakját megkülönböztetni már a határozottság kedvéért is elégnek tartom addig is, míg Gömör edényes kryptogamjainak teljesebb gyűjteménye az élesebb distinctiokat meg nem engedi), *Epilobium montanum* L. és var. γ *collinum* GMEL., *Leontodon hastilis* L. β *glabratus* KOCH, *Veronica officinalis* L.; forrásai körül: *Sanicula europaea* L. (fruct.), *Circaea alpina* L.

A „Holskova“ a magasabb tájt jelezte *Vaccinium Myrtillus* L. s. *V. Vitis Iduca* L. bokraival, melyek a Trsztyeig nagy területeket borítanak általános keresettségnek örvendő a „borovnica-szüreték“ alkalmával. „Mokra-ruka“-nak nevezett rétvét a *Polytrichum formosum* HEDW. puha szőnyege bo-

rítjã. Itt-ott *Erigeron acer* L., *Polypodium vulgare* L. f. *attenuatum* MILDE, *Aspidium dilatatum* Sw. β *oblongatum* MILDE, *Rumex obtusifolius* L. Végre elértük a *Gnaphalium dioicum* L., *Hypericum quadrangulum* L., *Dianthus deltooides* L., *D. Carthusianorum* L., *Valeriana angustifolia* TAUSCH, *Aira flexuosa* L., *Lycopodium clavatum* L. sokaságával borított Trsztye 1117 m. magas tetejét szép s messze terjedő látáskörrel jutalmazva fáradalmainkat.

A gyűjtötték rendezése után július 14. Murány-felé vettem újolag útamat. Most még bujábbnak, gazdagabbnak tűnt fel a tarka rovarok ezreitől hemzsegő növényzet. Rekkenő nyári nap sugaraival dacolt a *Sedum album* L., *S. acre* L., *Clinopodium vulgare* L., *Teucrium Chamaedrys* L., a sziklák hasadékaiban *Asplenium Trichomanes* HUDS. s *A. Ruta muraria* L. Az út körül s a vetések között vegyesen *Verbena officinalis* L., *Papaver Rhoeas* L. β *oblongatum* BOISS. Fl. Orient. bólintgatá fakó-vörös virágait. *Geum urbanum* L., *Lavatera thuringiaca* L., egyes csoportokban *Larix europaea* DC., a vágásokban: *Epilobium angustifolium* L., mindenütt: *Vincetoxicum vulgare* SCHULT., *Veronica spicata* L., *Salcia glutinosa* L., *Sambucus Ebulus* L., *Pimpinella Saxifraga* L., *Agrimonia Eupatorium* L., *Geranium columbinum* L., *G. palustre* L., *Parnassia palustris* L., *Dipsacus sylvestris* MILL., *Clematis Vitalba* L., *Saponaria officinalis* L., *Hypericum hirsutum* L., *Lychnis cespertina* SIBTH (fruct.), *Digitalis grandiflora* LAM., az egész megyében elterjedt α *acutiflora* KOCH. *Scabiosa ochroleuca* L., *Calamintha Acinos* CLAIRV., a „Lehocka-voda“ partjain: *Sorbus Aria* CRANTZ, *Epilobium hirsutum* L. γ *villosissimum* KOCH, *Spiraea glauca* SCHULTZ, *Veronica Anagallis* L.

Július 15. egy más, nem oly látogatott gyalogúton mentem fel a várhegyre, merre szebbnek mutatkozott a növényzet. Nem is csalatkoztam, mert rövid idő multán már is találkoztam egy u. n. „basik“kal, ki orvosi céljaira bizonyos növények gyűjtésével foglalkozott; megtudva hasonirányú törekvésemet, nem késett egyes növények használatát bővebben megmagyarázni. Többek között éppen a *Sambucus Ebulus* L. aratásával foglalkozott, melyből erős s keresett pálinkát készítenek. Különben itt is u. m. minden hegyvidék lakossága többé-kevésbé jártas a növények ismeretében, felhasználja saját céljaira, s ezen ismeretére nem egy büszke is. Innen van az, hogy véleményem szerint a szláv nomenclaturának megállapítása — a növények elnevezését illetőleg — sokkal könnyebb, mint az

éppen mi nálunk magyaroknál van; mert a növényzetben gazdag hegyvidékeink lakószai csaknem mind kizárólag a szláv törzshöz tartoznak.

A várhegy lábánál mész-sziklás talajon; *Leontodon incanus* SCHRANK. A várhegy oldalán teljes virágzásban találtam *Peristylus viridis* LINDLEY var. *bracteata* ENGL., *Gymnadenia conopsea* R.BR., *Knautia sylvatica* DUBY (*Scabiosa dipsacifolia* HOST), *Inula ensifolia* L., *Anthericum ramosum* L., *Melampyrum nemorosum* L., *Listera ovata* R.BR., *Campanula persicifolia* L., var. *dasycarpa* KIT., *C. Trachelium* L. β *dasycarpa* KOCH non KIT., *C. glomerata* L., et var. ϵ *elliptica* KIT., *C. rapunculoides* L., *Alsine laricifolia* WAHLB., *Aiuga genevensis* L., *Astrantia maior* L., *Pteridium aquilinum* KUHN, *Erysimum odoratum* EHRH., *Prunella grandiflora* JACQ., *Veronica latifolia* L., *Asperula cynanchica* L., *Mercurialis perennis* L. (elvirágzott), *Hieracium vulgatum* KOCH, FRIES NOV.; *H. praealtum* KOCH β *Bauhinii* KOCH (*H. magyaricum* NÄGELI), *Phegopteris Dryopteris* FÉE, *Hypericum quadrangulum* L., *H. hirsutum* L., *Lactuca muralis* GÄRTN., *Thalictrum aquilegifolium* L., *Helianthemum vulgare* GÄRTN. β *hirsutum* KOCH, *Teucrium Chamaedrys* L., *T. montanum* L., *Platanthera chlorantha* CUST., *Salvia glutinosa* L., *Veronica Teucrium* WAHLB., *Scabiosa Columbaria* L., *Leontodon hastilis* L. β *glabratus* KOCH és *L. hispidus* L., *Centaurea Jacea* L. β *pratensis* (THUILL.) KOCH, *Clematis Vitalba* L., *Calamagrostis montana* HOST, *Arabis Turrita* L., *Verbascum austriacum* SCHRAD., *Epipactis latifolia* ALL., *Senecio Jacobaea* L., *Origanum vulgare* L., *Calamintha Acinos* CLAIRV., *Pimpinella rubra* HOPPE; a mész-sziklákon: *Phegopteris Robertiana* A.BR. A kerülői lak körül: *Geranium pratense* L., *Parietaria erecta* M.K. A lak előnyös berendezése a hosszabb tartózkodást is lehetővé teszi, a mely egyszersmind a Murányi várromok látogatóinak rendes pihenő helye, hol kitűnő tej s vaj a csakugyan „valódi felvidéki rozskenyérrrel“ sohasem hiányzik. Regényes út vezet fel e lakból a vár romjai közé; egy oldalról hatalmas meredek sziklafalak, míg ezekkel szemben tátong a szédítő mélység, melyet a bokrok elfedni nem képesek. A sziklák florája igen szép; nem annyira az alakok ritkasága, mint inkább a szín változatossága nem egyszer a botanikusra nézve is meglepő. Bizonyára festői látvány a fehér mészsziklákon: *Hieracium Tatrae* GRISEB., *Allium flavum* L., *Centaurea axillaris* W., *Campanula rotundifolia* L. δ *lancifolia* KOCH, *Saxifraga Aizoon* L., *Chrysanthemum corymbosum* L., *Campanula*

sibirica L., a romok között: *Lilium Martagon* L., *Aconitum moldavicum* HAOQ., *Alchemilla vulgaris* L. var. *subsericea* KOCH, *Polemonium caeruleum*. A rendes úton lejövet *Acer Pseudoplatanus* L., melynek leveleit a *Rhytisma acerinum* FR. támadta meg, *Lunaria rediviva* L., *Pyrola secunda* L. termései példányait gyűjtöttem s *Evernia furfuracea* L.-t a *Larix europaea* DC. lombjairól.

Következő nap jul. 16. N.-Röcén, az ezután teendő kirándulásaim központján voltam. A Murány-N.Röcei út már korántsem oly változatos; a völgy szélesebb s hegyei a „Murányka“ partjaitól mind inkább távolodnak; körülötte mezei virágoktól tarka vetések. A „Murányka“ partjain fűzekkel vegyesen *Myricaria germanica* DESV., *Mentha candicans* CRANTZ, *Reseda lutea* L., *Linum catharticum* L., *Equisetum palustre* L. f. *arcuatum* MILDE, *Nepeta pannonica* JACQ., *Sanguisorba officinalis* L., *Pastinaca sativa* L., *Oenothera biennis* L., *Ononis hircina* JACQ., *Lythrum Salicaria* L., *Lathyrus tuberosus* L., *Heraclium Sphondylium* L., *Lycium barbarum* L., úton-útfélen: *Anchusa officinalis* L.

Tagadhatatlan, hogy a „Murányi fensík Gömörmegye virágos kertje“, mely mindenestre a florára nézve még sok érdekeset rejthet magában; különösen a kryptogamokra nézve áll ez, a mennyiben megyénk ép ez irányban van legkevésbé átkutatva. Phanerogam-florájának jellemére már eddig is lehetett következtetést vonni azon leírásból, melyet Gömör florája körül — a kor viszonyaihoz képest nagy érdemeket szerzett FÁBRY JÁNOS a Rimaszombati főgymnasium tanára a „Gömör és Kishont t. e. vármegyének leírása“ c. munkában közzétett. Gazdag herbariuma sok, eddig még nem publikált adatokat tartalmaz, melyek különösen a növényzet geographiai elterjedésére birnak kiváló fontossággal.

Mielőtt soraimat befejezném, el nem mulaszthatom, hogy ki ne fejezzem őszinte hálás köszönetemet HAZSLINSZKY FRIGYES és DR. BORBÁS VINCE tanár uraknak, kik növényeimet átnézni s a determináltakat ellenőrizni oly szivesek voltak.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Vorlesungen über Pflanzenphysiologie von JULIUS SACHS. Zweite neubearbeitete Auflage. Mit 301 Figuren in Holzschnitt. Leipzig W. Engelmann. 1887. XII.884 pp.8°.

[I. MNL. VI.99—104,152.]

15] A munka beosztása lényegében a régi maradt, csak hogy szerző az előbbi kiadás XI. és XII. előadását (l. MNL. VI.102) elhagyta és annak lényeges tartalmát a szöveg megfelelő helyein elhelyezte. Más tekintetben is rövidített szerző és így könyve, habár nevezetesen újabb saját vizsgálataira nagyban volt tekintettel, valamivel tömörebb mint előbb volt, ezt pedig úgy érte el, hogy a más szerzőkből idézett helyeket szűkebbre vonta és idegen származású ábrákat vagy elavúltakat (l. MNL. VI. 152), elhagyott. Tehát a könyv most „még inkább csak SACHS, mint előbb volt“. A mennyiben így alkalmunk van a nagy mester működésébe még valamivel mélyebben betekinthetni, az mindenesetre előnyös, de hogy ő sok oly dologra nem reflectál, a mi újabb időben többektől és nem siker nélkül tárgyaltatott, mutatja hogy jövőre SACHS munkáján kívül még kezdő botanikusoknak is, még másra is kell figyelemmel lenni; habár modoránál, beosztásánál fogva ez még ezen alakban is minden valódi botanikusra nézve nélkülözhetetlen.

Einleitung in die Paläophytologie vom botanischen Standpunkte
aus bearbeitet von H. Grafen zu SOLMS-LAUBACH, Professor
an der Universität Göttingen. Mit 49 Holzschnitten. Leipzig
Arthur Felix 1887. VII. 415 pp. 8°.

16] A botanika újabb iránya által a palaeophytologia emi-
nens érdeket nyert; de igen nehéz a növénytanilag hasznavehető
vizsgálati anyagnak áttekintését feltüntetni, mert az erre vonatkozó
irodalom nem csak nagyon elszórt, hanem egyben nagyon igényli a
beható kritikát. Az eddigi kísérletek két urnak akartak szolgálni, a
botanikának és a palaeontológiának és ilyenkor a növénytan min-
dig a rövidebbet huzta.

A könyvben az *Angiospermae* elhagyásával, csak a *thallo-
phyt*, *archegoniat* és *gymnosperm* növények tárgyaltatnak.

Szerző oly szerencsés volt, hogy igen sok és becses eredeti csi-
szolatot tanulmányozhatott.

A többire nézve a könyvre magára kell utalnunk.

Uebersicht der bisher bekannten Kryptogamen Niederösterreichs
von DR. GÜNTHER BECK [Aus Verh. zool.-bot. Ges. 1887. 253—
378 bes. abgedr.] Wien 1887. 128. pp. 8°.

17] Csak egy egyszerű névlajstrom, melyben a neveken kívül
csak az új és eddig nem közölt lelőhelyek vannak felemlítve, de mind-
azonáltal az nagyon érdekes és bizonyosan jó szolgálatokat fog tenni

Az előszóban örömmel olvastuk, hogy szerző Alsó-Ausztria phanero-gam-floráján dolgozik és ennek befejezése után, többek közreműködésével a Kryptogam-flora kiadását veszi kilátásba.

Dr. L. RABENHORST'S **Kryptogamen-Flora von Deutschland, Oesterreich und der Schweiz**. Vierter Band Die Laubmoose von K. GUSTAV LIMPRICHT. 3—6 Lieferung Andrea aceae, Archidiaceae, Bryineae Cleistocarpae, B. Stegocarpae (Acrocarpae). Mit zahlreichen in den Text eingedruckten Abbildungen. Leipzig. Verlag von Eduard Kummer. 1886—1887. p. 129—384.

[l. MNL. IX. 135—137.]

18] Habár lassan, de mégis halad a becses munka, melynek nagy hasznát hazai szakférjaink is vehetik, LIMPRICHT igen pontos szakavatott bryologus, mi nemcsak a szövegen, hanem az instructiv képeken is meglátszik

TUDÓS TÁRSASÁGOK.

Gesellschaft naturforschender Freunde Berlin. 1887. jan. 18. ül. L. WITTMACK „*Arachis hypogaea*“ (p. 10—12.)

Febr. 15. MAGNUS „Einige Beobachtungen über die Heterophyllie von *Melaleuca micromera* SCHAUER“ (p. 17—19).

Mart. 15. ül. KRAUSE „Einige Crustaceen und Würmer aus der Ostsee, die Herr Dr. O. REINHARDT bei Lohme an der Nordostküste von Rügen gesammelt“ (p. 34—36). Ezen tisztán zoologiai közleményhez Mittheilungen REINHARDTÓL (p. 36—39), melyekben MAGNUSÓL meghatározott *Algák* említetnek. — F. HILGENDORF „Gebrauch des Auxanographen“ (p. 39—42).

Apr. 19. ül. TSCHIRCH „Kalkoxalatkristalle in den Aleuronkörnern der Samen und ihre Funktion“ (p. 51—53). — TSCHIRCH „Ueber die Wurzelknöllchen der *Leguminosen*“ (p. 53—55). — HERMES „Der neue leuchtende *Bacillus*, welchen Dr. FRANK in Reincultur gezüchtet hat“ (p. 62—63).

Máj. 17. ül. L. WITTMACK „Früchte von *Luffa cylindrica* ROEM.“ (p. 80—82). — L. WITTMACK „Ueber die Unterschiede zwischen Raps-, Rübsen-, Rüben- und Kohlsamen“ (p. 82—85).

Jun. 21. ül. K. MÖBIUS „Ueber directe Theilung des Kernes bei der Quertheilung von *Euplotes harpa* SRN.“ (p. 102—103).

Jul. 19. ül. KORSCHOLT „Ueber die Bedeutung des Kernes für die thierische Zelle“ (p. 126—136).

Oct. 18. ül. L. WITTMACK „Einige Pflanzen aus Kamerun“ (p.143.—146). — F. E. SCHULTZE „Eine nach seinen Angaben von Herrn Mechaniker WESTIEN in Rostock angefertigte Doppelloupe“ (p.146—147). — P. ASCHERSON „Uebereinstimmungen zwischen der Flora von Madagaskar und des afrikanischen Festlandes“ (p.178—179).

Nov. 15. ül. MAX BARTELS „Vegetationsbilder aus dem südlichen Tyrol (p.193). Fényképek különösen a Schlauderbachtól az Ampezzovölgyben. — KNY „Ob auf Samen einwirkende Frost die Entwicklung der aus ihnen hervorgehenden Pflanzen beeinflusst?“ (p.193—201). (SBGnFr.)

Académie des Sciences de Paris febr. 14. ül. FAVARCO et GRAND'EURY „Sur un grés d'origine organique, découvert dans les couches de houille du bassin de la Loire“ (p.398—400). — V. LEMOINE „Sur l'ensemble des recherches paléontologiques faites dans les terrains tertiaire, inférieurs des environs de Reims“ (p.403—405). — ED. BUREAU „Sur le mode de formation des Bilobites striés“ (p.405—407). — A. MAIRET et COMBEMALE „Recherches sur la toxicité de la colchicine“ (p.439—441).

Febr. 21. ül. A. CHATIN „Les plantes montagnardes de la flore parisienne. Résumé de la deuxième Partie“ (p.469—474). — D. KLEIN et E. FRÉCHOU „Sur le sucrage des mûts et la fabrication des vins de sucre“ (p.511—513). — A. GIRARD „Sur le développement des nématodes de la betterave pendant les années 1885 et 1886, et sur leurs modes de propagation“ (p.522—524). — E. MER „De la formation du bois gras dans le Sapin et l'*Epicea*“ (p.525—528).

Mart. 7. ül. TRÉCUL „Des propriétés nutritives du latex et de l'appareil aquifère des *Calophyllum* de M. VESQUE“ (p.637—643). S. ARLOING „Les spores du *Bacillus anthracis* sont réellement tuées par la lumière solaire“ (p.701—703).

Mart. 21. DOMINGOS FREIRE, P. GIBIER, C. REBOURGEON „Du microbe de la fièvre jaune et de son atténuation“ (p.858—860).

Apr. 4. ül. G. DE SAFORTA „Sur quelques types de Fougères tertiaires nouvellement observées“ (p.954—957).

Apr. 12. ül. A. TRÉCUL „Nécessité de la réunion des canaux sécréteurs aux vaisseaux du latex“ (p.1034—1039).

Apr. 18. ül. E. CLAUDON et E. CH. MORIN „Produits de fermentation du sucre par la levure elliptique“ (p.1109—1111).

Apr. 25. ül. AD. CHATIN „Une nouvelle espèce du Truffe (*Tuber uncinatum*)“ (p.1132—1135).

Maj. 9. ül. BERTHELOT et ANDRÉ „Recherches sur l'émission de l'ammoniaque par la terre végétale“ (p.1219—1224). — A. TRÉCUL „Sur les cellules qui existent à l'intérieur des canaux du suc propre du *Brucea ferruginea*“ (p.1224—1228). — A. L. DONNADIEUX „Sur les deux espèces de *Phylloxera* de la vigne“ (p.1246—1249). — A. C. DÉJARDIN „Du rôle probable de la magnésie et de divers autres éléments dans la résistance des cépages françaises et américaines du *Phylloxera*“ (p.1249—1251). — J. ROUFFIANDIS „Expériences physiologiques sur les vignes américaines et indigènes“ (p.1251—1252). — HANRIOT „Sur l'anémone“ (p.1284—1286). — A. ARNAUD „Dosage de la carotine contenues dans les feuilles des végétaux“ (p.1293—1296). — R. MONIEZ „Observations pour la révision des Microsporidies“ (p.1312—1314). — V. GALLIER „Dangers de l'utilisation des produits, tels que le petit lait et le fromage, obtenus avec le lait de vaches tuberculeuses“ (p.1333—1335).

Maj. 16. ül. SCHLOESING et TROOST „Discours prononcées aux obsèques de M. BOUSSINGAULT“ (p.1339—1346). — GURNAUD „Variations et équilibre de l'accroissement en forêt. Coupe et contrôle“ (p.1379—1382). — E. RIVIÈRE „De quelques bois fossiles trouvés dans les terrains quaternaires du bassin parisien“ (p.1382—1384).

Maj. 31. ül. G. DE SAPORTA „Sur le rhizome fossilisé du *Nymphaea Dumasii* SAP.“ (p.1480—1483).

Jun. 6. ül. A. GIRARD „Sur le dosage de la fécule dans les tubercules de la pomme de terre“ (p.1629—1632).

Jul. 5. ül. E. BUREAU „Sur l'origine des bilobites striés“ (p.73—76).

Jul. 11. ül. J. CHATIN „Sur les kystes bruns de l'angnillule de la betterave“ (p.130—132). — P. LACHMANN „Sur l'origine des racines latérales dans les fougères“ (p.135—137).

Jul. 18. ül. P. BOITEAU „Sur les moeurs du *Phylloxera* et sur l'état actuel des vignobles“ (p.157—159).

Jul. 25. ül. J. DANYSZ „Contribution à l'étude de l'évolution des Peridiniens d'eau douce“ (p.238—240). — J. PEYROU „Des variations horaires de l'action chlorophyllienne“ (p.240—243). — PRILLIEUX „Apparition du black rot aux environs d'Agen“ (p.243).

Aug. 1. ül. E. ALVAREZ „Sur un nouveau microbe, déterminant la fermentation indigotique et la production de l'indigo bleu“ (p.286—283). — J. B. DE LACERDA „Sur les formes bactériennes qu'on rencontre dans les tissus des individus morts de la fièvre jaune“ (p.289—290).

Aug. 8. ül. W. VIGNAL „Sur l'action des micro-organismes de la bouche et des matières fécales, sur quelques substances alimentaires“ (p.311—313).

Aug. 16. ül. A. TRÉCUL „Encore quelques mots sur la nature rediculaire des stolons des *Nephrolepis*“ (p.337—343). — SPILLMANN et HAUSHALTER „Dissémination du bacille de la tuberculose par les mouches“ (p.352—353). — FOKKER „Sur les Hématocytes“ (p. 353—356). — ED. HECKEL et FR. SCHLAGDENHAUFEN „Sur la sécrétion des *Araucaria*“ (p.359—360).

Sept. 12. ül. J. L. PREVOST et P. BINET „Recherches expérimentales relatives à l'action physiologique du *Cytisus laburnum*“ (p.468—470). — M. HOVELAQUE „Développement et valeur morphologique du suçoir des *Orobanches*“ (p.470—473). — L. SCRIBNER et P. VIALA „Le *Greeneria fuliginea*, nouvelle forme de Rot des fruits de la vigne, observée en Amérique“ (p.473—474).

Sept. 26. ül. M. HOVELAQUE „Sur le développement et la structure des jeunes *Orobanches*“ (p.530—533).

Oct. 10. ül. BONDONNEAU et FORET „De la saccharification directe, par les acides, de l'amidon contenu dans les cellules végétales; extraction du glucose formé par la diffusion“ (p.618—619).

Oct. 17. ül. PICHENEY „Racheries sur l'origine bovine de la scarlatine. Contagion de la vache à l'enfant (p.677—679). — KUNSTLER „Contribution à la technique des Bactériacées“ (p.684—685). — M. HOVELAQUE „Structure et valeur morphologique des cordons souterrains de l'*Utricularia montana*“ (p.692—695).

Oct. 25. ül. TRÉCUL „Des diverses manières d'être mixtes des feuilles des Crucifères qui appartiennent à ce type“ (p.710—716). — R. RENAULT „Sur les cicatrices des *Syringodendron*“ (p.767—769).

Oct. 31. ül. ED. CHARLES MORIN „Formation d'alcool amylique normal dans la fermentation de la glycérine par le *Bacillus butylicus*“ (p.816—818).

Nov. 7. ül. BERTHÉLOT et ANDRÉ „Sur l'état de la potasse dans les plantes, le terreau et la terre végétale, et sur son dosage. Terre végétale“ (p.833—840). — L. MANGIN „Sur le rôle des stomates dans l'entrée et sortie des gaz“ (p.879—881). — M. HOVELAQUE „Sur la formation des coins libériens des Bignoniacées“ (p.881—884). — G. FOEX et L. RAVAZ „Sur l'invasion du *Coniothyrium Diplodiella* en 1887“ (p.884—886). — B. RENAULT „Sur les *Stigmarrhizomes* (p.890—893). (CR)

HALÁLOZÁSOK.

DR. GEORG WINTER a szorgalmas mycolog, a Hedwigia szerkesztője, kinek Kryptogamenflorájáról többször dicséretileg emlékezünk meg; † Connewitzban Lipcse mellett 1887 augusztus 16.

VINCENZ E. KOSTELETZKY [*Kosteletzky* PRESL *Malvacea*] a Prágai tudomány-egyetem érd. r. ny. tanára † Devicben (Prága m.) 1887. aug. 19. 87 éves korában „Allgemeine medicinisch-pharmaceutische Flora“ 1831—1836. c. hatkötetes munkája még napjainkban is becses. De azután még több mint 50 évig az élők között lévén, csekély és semmi némileg érdekes irodalmi működést sem fejtett ki.

DR. J. H. SCHULTES a kir. botanikus muzeum assistense Münchenben, (az egykori nagyhirű SCHULTES tanár fia), a legjobb növényismerők egyike, kit túlságos szerénysége intenzivebb irodalmi munkádtól visszatartott † Münchenben 1887. sept. 7.

ROBERT CASPARY a növénytan r. ny. tanára a Königsbergi tudomány-egyetemen * Königsbergben 1818 jan. 20., lépcsőkről szerencsétlenül leesvén † Illowoban 1887. sept. 18. *Nymphaeaceákra*, *Hydrillaceákra* nézve elsőrangú auctoritás, különben is éles észlelő, sok érdekléssel viseltetett tartománya eleven és kihalt (különösen bostyánkő) florája iránt.

GUSTAV THEODOR FECHNER a természettan r. ny. tanára a Lipcsei tudományegyetemen, a híres psychophysikus * Gross-Särchenben Muskau mellett 1801 april 19. † Dresdenben 1887 november 19. *Nanna oder das Seelenleben der Pflanzen* Leipzig 1848. XII. 2inum. et 399 p. 8°.

KINEVEZÉSEK.

G. KLEBS eddig magántanár Tübingenben a Baseli tudományegyetemhez a növénytan r. ny. tanárának, M. WESTERMAIER eddig magántanár Berlinben a Königsbergi tud. egyetemhez a növénytan r. ny. tanárának,

DR. KARL KRAUS eddig Triesdorfban, gazdasági iskolai tanítóknak Kaiserslauternbe nevezettek ki.

ÚTAZÓK.

JOHANNES BRAUN műkertész igen ügyes cultivateur, ALEXANDER BRAUN fia mint botanikus vesz részt azon tudományos bizottságban, mely augusztus 31. Kamerunba utazott.